

FRITHJOF SCHUON

O TRANSCENDENTNEJ

JEDNOTE

NÁBOŽENSTIEV

EUROPA

FRITHJOF SCHUON

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Tento preklad vznikol
s podporou Literárneho fondu.

Frithjof Schuon *O transcendentnej jednote náboženstiev*

© World Wisdom, P.O. Box 2682, Bloomington, IN 47402, USA

www.worldwisdom.com

Dodatok © Jean-Baptiste Aymard 2004

Preklad © Andrej Záthurecký 2020

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabc 2020 USUAL COMPLEX REASON

Sadzba Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2020

Ako prvý zväzok edície Sophia Perennis

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2020

Prvé slovenské vydanie

ISBN 978-80-89666-91-1

O TRANSCENDENTNEJ

JEDNOTE

NÁBOŽENSTIEV

Zväzok 1

Obsah

Predslov.....	7
I. Konceptuálne dimenzie	12
II. Obmedzenie exoterizmu.....	17
III. Transcendentnosť a univerzálnosť ezoterizmu	38
IV. Otázka umením predchnutých foriem.....	62
V. O hraniciach náboženskej expanzie.....	76
VI. Trojaký aspekt monoteizmu.....	89
VII. Kresťanstvo a islam.....	97
VIII. Zvláštna povaha a univerzálnosť kresťanskej tradície.....	113
IX. Byť človekom znamená poznať.....	134

Dodatok

Jean-Baptiste Aymard

Frithjof Schuon (1907-1998) – Poznanie a cesta zvnútornenia

(Životopisná skica)..... 140

*Spiritus ubi vult spirat; et vocem eius
audis; sed nescis unde veniat, aut quo
vadat; sic est omnis, qui natus est ex spiritu.*

(Evanjelium podľa Jána, 3, 8)¹

---

¹ „Vietor veje, kam chce; počuješ jeho šum, ale nevieš, odkiaľ prichádza a kam ide. Tak je to s každým, kto sa narodil z Ducha.“ Citované podľa katolíckeho prekladu uverejneného na stránke www.mojabiblia.sk. Aj ďalej v texte uvádzame biblické citácie podľa tohto zdroja. (Pozn. prekl.)

Predslov

Úvahy v tejto knihe vychádzajú z učenia, ktoré nie je vôbec filozofické, ale v najčistejšom zmysle slova metafyzické. Toto rozlíšenie sa môže javiť ako neoprávnené tým, ktorí zvyknú metafyziku začleňovať do filozofie. A hoci sa s týmto zlúčením metafyziky a filozofie stretávame už u Aristotela a jeho scholastických nasledovníkov, je to práve dôkaz toho, že každá filozofia má ohraničenia, ktoré dokonca aj v tých najlepších prípadoch (ako tie, ktoré sme práve uviedli) vylučujú naozaj adekvátne zhodnotenie metafyziky. Metafyzika v skutočnosti obsahuje prvok transcencie, takže je nezávislá od čisto ľudského myslenia, nech je toto myslenie akékoľvek. Keby sme chceli lepšie vystihnúť rozdiel medzi týmito dvomi spôsobmi myslenia, mohli by sme povedať, že filozofia vychádza z rozumu, ktorý je celkom individuálnou schopnosťou, zatiaľ čo metafyzika vychádza výlučne z Intelektu. Majster Eckhart veľmi dobre vedel, čo je Intelekt, keď ho takto definoval: „V ľudskej duši je niečo, čo je nestvorené a nestvoriteľné; keby takou bola celá duša, bola by nestvorenou a nestvoriteľnou; týmto niečím je Intelekt.“ V islamskom ezoterizme sa stretávame s podobnou definíciou, ale ešte stručnejšou a bohatšou, pokiaľ ide o jej symbolickú hodnotu: „Súfi (čiže človek stotožnený s Intelektom) nie je stvorený.“²

- 2 Upozorňujeme čitateľa, že pri čítaní Schuonovej knihy musí mať na pamäti, že výrazy „Intelekt“, „intelekt“, „intelektuálny“, prípadne „špekulatívny“, odkazujú v konečnom dôsledku na túto transcendentnú, nestvorenú stránku človeka. Súčasný zaužívaný význam týchto termínov nemá nič spoločné s ich chápaním v rámci *tradičnej* metafyziky a v súčasnom západnom kultúrnom vedomí nijaký pojem nezodpovedá tomu, ako Schuon hovorí o „Intelekte“. Napokon, hneď v ďalšom odseku v súvislosti s ním používa výrazy ako „čistý“, „priamy“, „nediskurzívny“. Môžeme si tu spomenúť napr. aj na tibetský buddhizmus a jeho tri základné prvky: etiku, meditáciu a múdrosť, ktoré sú úzko prepojené, ale najdôležitejším z nich je práve múdrosť, čiže nekonceptuálne, na priamom vhlade založené poznanie skutočnej prirodzenosti všetkých javov. Zo západného povedomia sa za posledné storočia celkom stratili vrstvy, na ktoré tradičná metafyzika umiestňuje určité pojmy. Ak chce čitateľ *tradičnú* či *perennialistickú* metafyziku chápať tak, ako je zamýšľaná, musí preto v sebe redefinovať význam určitých pojmov a vyvinúť úsilie o náročnú – pre niekoho viac, pre iného menej – zmenu perspektívy.

Podobná poznámka platí aj pre Schuonom používané výrazy „Tradícia“ (písané aj s malým „t“) alebo „tradičný“. Odkazujú na existenciu Prvotnej Tradície Múdrosti, ktorá je jedným z ústredných prvkov úvah perennialistov (aj keď na niekoľkých ľahko identifikovateľných miestach textu používa Schuon tieto výrazy v ich bežne zaužívanom význame). Pripomeňme, že na to, aby niečo mohlo byť označené za *tradičné*

Ak čisto intelektuálne poznanie už z definície prekračuje jednotlivca, ak je teda nadindividuálne, univerzálne alebo božské a vychádza z čistého, to znamená priameho a nediskurzívneho Intelektu, je jasné, že nielenže ide ďalej než rozumové odôvodňovanie, ale zachádza ďalej aj ako viera v bežnom zmysle slova. Inak povedané, intelektuálne poznanie prekračuje aj špecificky teologické hľadisko, ktoré je pritom neporovnateľne nadradené hľadisku filozofickému alebo – presnejšie povedané – racionalistickému, keďže teologické hľadisko rovnako ako metafyzické poznanie vyviera z Boha, nie z človeka. No zatiaľ čo metafyzika ako taká vychádza z intelektuálnej intuície, náboženstvo vychádza zo zjavenia. Zjavenie je Božím Slovom, ktorým sa Boh prihovára svojim stvoreniam, zatiaľ čo intelektuálna intuícia predstavuje priamu a aktívnu účasť na božskom Poznaní, nie účasť nepriamu a pasívnu, akou je viera. Inými slovami, dá sa povedať, že pri intelektuálnej intuícii to nie je jednotlivec ako taký, kto poznáva, ale jednotlivec vo svojej hlbokej podstate, v ktorej sa nelíši od svojho božského Princípu. Metafyzická istota je preto absolútna: poznávajúci a poznané sú totiž v Intelekte totožné. Keby sme si na ilustráciu rozdielu medzi metafyzickým a teologickým poznaním dovolili vziať príklad zo zmyslovej oblasti, mohli by sme povedať, že prvé z nich – nazveme ho „ezoterickým“, keď sa prejavuje prostredníctvom náboženskej symboliky – si je vedomé bezfarebnej podstaty svetla a jeho čirej svetelnosti. Určité náboženské presvedčenie, naopak, bude o tomto svetle tvrdiť, že je červené, a nie zelené, iné presvedčenie bude zasa tvrdiť opak; obidve budú mať pravdu v tom, že svetlo odlišujú od temnoty, nie však v tom, že ho stotožňujú s určitou farbou. Týmto veľmi prostým príkladom chceme ukázať, že teologické alebo dogmatické hľadisko, keďže sa v mysli veriacich opiera o zjavenie, nie o poznanie prístupné pre všetkých (čo je napokon pre veľké ľudské spoločenstvo nemožné), nevyhnutne zamieňa

---

v perennialistickom zmysle slova, musí v sebe obsahovať nadľudský prvok, a práve „prítomnosť tohto základného, vitálneho a osového prvku určuje vlastný a autentický charakter“ Tradície a všetkého tradičného (Jean-Marc Vivenza, *Dictionnaire de René Guénon*, Le Mercure Dauphinois, Grenoble 2011, s. 493). Poznamenajme, že pojem „Prvotnej Tradície“ pochádza od R. Guénona, zatiaľ čo koncepciu „Sophie perennis“ rozvíjal F. Schuon. Autori tohto prúdu boli v anglosaskom prostredí označení ako perennialisti. Pozri k tomu text Patricka Ringgenberga, *De la Tradition primordiale à la Sophia perennis: les métamorphoses de l'universalisme, de Guénon à Schuon*, In: Philippe Faure (éd.), *René Guénon, l'appel de la sagesse primordiale*, Cerf, Paris 2016, s. 353-372. (Pozn. prekl.)

symbol alebo formu s nezahalenou a nadformovou Pravdou. Naproti tomu metafyzika, ktorá sa dá stotožňovať s určitým „hľadiskom“ iba provizórne, bude môcť použiť rovnaký symbol alebo rovnakú formu ako spôsob vyjadrovania, bude si však vedomá ich relatívnosti. Preto každé z veľkých a intrinzicky ortodoxných náboženstiev môže svojimi dogmami, rituálmi a ostatnými symbolmi slúžiť ako výrazový prostriedok pre každú pravdu priamo poznanú okom Intelektu; islamský ezoterizmus nazýva tento duchovný orgán „okom srdca“.

Práve sme povedali, že náboženstvo vyjadruje metafyzické alebo univerzálne pravdy jazykom dogmy. Hoci dogma, pokiaľ ide o jej intrinzickú Pravdu, ktorú môže priamo zachytiť iba Intelekt, nie je prístupná pre všetkých, nie je o nič menej prístupná prostredníctvom viery. Tá je pre prevažnú väčšinu ľudí jediným možným spôsobom účasti na božských pravdách. Pokiaľ ide o intelektuálne poznanie, ktoré – ako sme povedali – nevychádza ani z náboženského presvedčenia ani z dokazovania, prekračuje dogmu v tom zmysle, že bez toho, aby ju popieralo, preniká do jej vnútorného rozmeru, čiže do nekonečnej Pravdy, ktorá vládne všetkým formám.

Aby sme sa vyjadrili celkom jasne, zdôraznime, že rozumový spôsob poznávania vôbec neprekračuje oblasť všeobecného a sám osebe nedospieva k nijakej transcendentnej pravde. Môže však poslúžiť ako výrazový prostriedok pre nadrozumové poznanie, napríklad v aristotelovskej a scholastickej ontológii, bude to však vždy na úkor intelektuálnej celistvosti náuky. Niektorí budú možno namietat', že tá najčistejšia metafyzika sa zavše iba málo odlišuje od filozofie, že rovnako ako ona používa argumentáciu a dospieva k záverom. Táto podobnosť spočíva len v tom, že každá koncepcia, len čo ju vyjadríme, sa nevyhnutne zahŕňa do foriem ľudského myslenia, ktoré je racionálne a dialektické. Metafyzické tvrdenie sa tu od tvrdenia filozofického podstatne odlišuje v tom, že prvé je symbolické a deskriptívne, používa rozumové postupy ako symboly na opis či vyjadrenie poznatkov, ktoré obsahujú viac istoty ako hocaký poznatok zo zmyslovej roviny, zatiaľ čo filozofia – nie nadarmo voľakedy označovaná za „slúžku teológie“ – nie je nikdy viac ako to, čo hovorí. Keď filozofia argumentuje, aby vyriešila pochybnosť, je to práve dôkaz toho, že jej východiskom je pochybnosť, ktorú chce prekonať. Na druhej strane, ako sme povedali, východiskom metafyzického tvrdenia je vo svojej podstate vždy určitá evidencia alebo istota, ktorá má byť sprostredkovaná tým, ktorí

sú schopní prijať ju. Má sa tak diať za pomoci symbolických alebo dialektických prostriedkov, schopných aktualizovať v nich latentné poznanie, ktoré si v sebe nesú nevedomky (povedali by sme „od večnosti“).

Na ilustráciu troch spôsobov myslenia, o ktorých sme práve hovorili, si môžeme vziať príklad idey Boha. Filozofické hľadisko – ak už Boha priamo a jednoducho nepopiera, hoci len tým, že dáva tomuto slovu význam, ktorý nemá – sa pokúša o dôkaz Boha najrôznejšími spôsobmi argumentácie. Inými slovami, toto hľadisko sa pokúša dokázať „existenciu“ alebo „neexistenciu“ Boha, ako keby rozum, ktorý je len prostredníkom, a vôbec nie zdrojom transcendentného poznania, nemohol dokázať hocičo, čo si zaumieni. Napokon, nárok na autonómnosť rozumu v oblastiach, kde poznanie môže byť odovzdávané výlučne buď prostredníctvom intelektuálnej intuície, alebo prostredníctvom Zjavenia, charakterizuje filozofické hľadisko a poukazuje na jeho nedostatočnosť. Pokiaľ ide o teologické hľadisko, nezaujímá sa o dokazovanie Boha, pripúšťa dokonca, že je to nemožné, ale opiera sa o presvedčenie. Dodajme, že viera nespočíva iba v prostom presvedčení, inak by predsa Kristus nehovoril o „viere, ktorá prenáša hory“, lebo náboženské presvedčenie nemá takúto silu. Nakoniec z metafyzického hľadiska nejde ani o „dokazovanie“, ani o „presvedčenie“, ale výlučne o priamu, intelektuálnu evidenciu, ku ktorej patrí absolútna istota. Táto evidencia je však za súčasného stavu ľudstva prístupná už len pre čoraz menej početnú duchovnú elitu. Ako sme už uviedli, náboženstvo pre svoju povahu a nezávisle od rozmarov svojich predstaviteľov, ktorí si to ani nemusia uvedomovať, obsahuje a pod rúškom dogmatických a rituálnych symbolov odovzdáva čisto intelektuálne Poznanie.

V každom prípade by sme si mohli oprávnene klásť otázku, z akých ľudských a kozmických dôvodov sa pravdy, ktoré môžeme veľmi všeobecne označiť za „ezoterické“, prezentujú a objasňujú práve v našej dobe, ktorá je tak málo naklonená špekuláciám. Je v tom niečo abnormálne. Nie v tom, že sa o týchto pravdách hovorí, ale v celkových podmienkach našej doby, ktorá – keďže predstavuje koniec veľkého cyklického obdobia pozemského ľudstva³ – musí zrekapitulovať a nejakým spôsobom opätovne vyjadriť všetko, čo je súčasťou celého daného cyklu v súlade s tvrdením, že „krajnosti sa

---

3 Podľa hinduistickej kozmológie ide o koniec jednej *mahá jogy*.

dotýkajú“. Aj veci, ktoré sú samy osebe abnormálne, sa teda z hľadiska uvedených podmienok môžu stať nevyhnutnými. Z individuálnejšieho hľadiska, teda z hľadiska prostej vhodnosti, treba povedať, že duchovný zmätok našej doby dosiahol taký stupeň, že celkové nevýhody vyplývajúce pre niektorých zo styku s týmito pravdami, sú kompenzované výhodami, ktoré z tohto styku získajú iní. Na druhej strane pojem „ezoterizmu“ sa tak často zneužíva na zakrytie celkom neduchovných a zároveň veľmi nebezpečných ideí, a to, čo je nám známe z duchovných náuk, sa tak často prisvojuje a prekrucuje,⁴ že je nielen výhodné, ale priam povinné aspoň naznačiť jednak to, čo je a čo nie je skutočný ezoterizmus, ako aj hlbokú a odvekú spätosť všetkých foriem ducha.

Vráťme sa však k hlavnej téme, ktorej by sme sa chceli venovať v tejto knihe. Chceme zdôrazniť, že jednota náboženstiev nielenže nie je uskutočniteľná na vonkajšej úrovni, teda na úrovni foriem, ale ak by aj na tejto úrovni bola uskutočniteľná, nsmelo by sa to stať. Inak by totiž zjaveným formám chýbal dostatočný dôvod. Povedať, že sú zjavené, znamená, že sú chcené božským Slovom. Keď hovoríme o „transcendentnej jednote“, chceme tým povedať, že jednota náboženských foriem sa má uskutočniť na čisto vnútornej a duchovnej úrovni bez popretia niektorej zo špecifických foriem. Aby sme sa vrátili k nášmu vyššie uvedenému príkladu, antagonizmy medzi týmito formami nezasahujú jedinu a univerzálnu Pravdu o nič viac, ako antagonizmy medzi protikladnými farbami neovplyvňujú šírenie jediného a bezfarebného svetla. A rovnako ako každá farba tým, že popiera temnotu a potvrdzuje svetlo, umožňuje nájsť lúč, vďaka ktorému je viditeľná, a vystúpiť po ňom až k svetelnému zdroju, aj každá forma, každý symbol, každé náboženstvo, každá dogma svojím popretím omylu a potvrdením Pravdy umožňuje vystúpiť po lúči Zjavenia, ktorý je v skutočnosti lúčom Intelektu, až k svojmu božskému zdroju.

---

4 Nevraviac o tom, že vonkajšia a zámerne zdôrazňovaná nezlučiteľnosť rôznych tradičných foriem znehodnocuje v mysliach mnohých našich súčasníkov každú náboženskú alebo inú tradíciu.

I. Konceptuálne dimenzie

Skutočné a úplné pochopenie určitej idey výrazne prekračuje prvé pritakanie intelektu tejto idei, pritakanie, ktoré sa najčastejšie považuje za pochopenie ako také. Aj keď platí, že evidencia, ktorú pre nás v sebe zahŕňa daná idea, je skutočne a na svojom stupni jej pochopením, nejde o pochopenie v celej jeho šírke alebo završení, lebo táto evidencia je pre nás najmä znakom schopnosti úplne ju pochopiť. Určitá pravda sa dá pochopiť na rôznych stupňoch a v závislosti od rôznych konceptuálnych dimenzií, teda neobmedzene mnohorakými spôsobmi zodpovedajúcimi rovnako neobmedzene mnohorakým aspektom tejto pravdy, čiže všetkým jej možným aspektom. Tento spôsob uvažovania o idei nás v podstate privádza k otázke duchovnej realizácie či uskutočnenia,⁵ ktorého vyjadrenia v rôznych učeniach dobre ukazujú neohraničenú mnohorakosť dimenzií teoretickej koncepcie.

Filozofia so svojimi obmedzeniami, keďže práve ony určujú jej špecifický charakter, je založená na systematickej neznalosti toho, čo sme práve povedali. Inými slovami, nevie o tom, čo je jej vlastným popretím, a tak narába s akýmisi mentálnymi schémami, ktoré považuje za absolútne platné, pričom si nárokuje na univerzálnosť, zatiaľ čo tieto schémy sú z hľadiska duchovnej realizácie iba nepoužitými, čisto virtuálnymi alebo potenciálnymi objektmi, teda aspoň v prípade, že ide o skutočné idey. Keď to tak ale nie je – čo je prípad takmer celej modernej filozofie –, sú tieto schémy zo špekulatívneho hľadiska len nepoužiteľnými výplodmi, takže sú celkom bez skutočnej hodnoty. Pokiaľ ide o skutočné idey, čiže tie, ktoré viac alebo menej implicitne naznačujú aspekty celistvej Pravdy a teda aj Pravdu ako takú, sú to intelektuálne kľúče, a práve a výlučne v tom spočíva ich úloha; dokáže to však chápať iba metafyzické myslenie. Naopak, pokiaľ ide o bežnú filozofiu alebo teológiu, v oboch týchto spôsoboch myslenia je prítomná neznalosť nielen povahy ideí, o ktorých sme presvedčení, že sme ich úplne pochopili, ale predovšetkým neznalosť dosahu teórie ako takej. Teoretické pochopenie je už z definície prechodné a jeho vymedzenie bude napokon vždy iba približné.

Čisto teoretizujúce pochopenie určitej idey, pochopenie takto označované pre obmedzujúci sklon, ktorý ho paralyzuje, by sme

5 Franc. „réalisation spirituelle“. (Pozn. prekl.)

veľmi vhodne mohli označiť slovom „dogmatizmus“. Náboženská dogma – prinajmenej pokiaľ má vylučovať iné konceptuálne formy, istotne nie sama osebe – predstavuje ideu chápanú podľa teoretizujúcej tendencie a tento výlučný spôsob sa stal dokonca črtou náboženského hľadiska ako takého. Náboženská dogma však prestáva byť takto obmedzená, keď sa chápe podľa svojej vnútornej pravdy, ktorá má univerzálny charakter, a práve toto sa deje v každom ezoterizme. Na druhej strane, v samotnom ezoterizme ako v každej metafyzickej náuke môžu byť idey, ktoré sú tu formulované, pochopené na základe dogmatizujúcej či teoretizujúcej tendencie. Potom máme dočinenia s analogickým prípadom ako pri náboženskom dogmatizme, o ktorom sme práve hovorili. V tejto súvislosti musíme ešte zdôrazniť, že náboženská dogma vôbec nie je dogmou sama osebe, ale je ňou výlučne preto, že je takto chápaná, a to na základe určitej zámeny idey za formu, ktorú na seba vzala. Na druhej strane, vonkajšia dogmatizácia univerzálnych pravd je celkom odôvodnená, keďže tieto pravdy alebo idey, ktoré majú byť základom pre určitú tradíciu, si musia byť všetci schopní osvojiť na nejakom stupni. Dogmatizmus nespočíva v prostom vyslovení idey, čiže v tom, že duchovná intuícia dostane istú podobu, ale v interpretácii. Tá namiesto toho, aby vychádzala z určitej podoby bezformovej a celistvej Pravdy a takto sa s ňou spojila, túto podobu takpovediac znehybňuje, popiera jej intelektuálny potenciál a pripisuje jej absolútny charakter, ktorý však môže mať iba bezformová a celistvá Pravda.

Dogmatizmus sa ukazuje byť nielen neschopný chápať vnútornú či implicitnú neohraničenosť symbolu, čiže jeho univerzálnosť, ktorá rozpúšťa všetky vonkajšie protiklady, ale aj rozpoznať zoči-voči dvom zdanlivo protikladným pravdám vnútornú väzbu, ktorú implicitne potvrdzujú, väzbu, ktorá z nich robí komplementárne aspekty jednej a tej istej pravdy. Mohli by sme sa vyjadriť takto: ten, kto má účasť na univerzálnom Poznaní, bude o dvoch zdanlivo protikladných pravdách uvažovať tak, ako by uvažoval o dvoch bodoch nachádzajúcich sa na jednom a tom istom kruhu, ktorý svojou spojitosťou tieto body spája a ustanovuje medzi nimi jednotu. V miere, v akej budú tieto body od seba vzdialené, budú protikladné, čiže medzi nimi bude rozpor, pričom ten dosiahne vrchol, keď sa budú body nachádzať na opačných stranách obvodu. Táto vrcholná protikladnosť či rozpor sa však objavuje iba vďaka tomu, že uvedené body sa oddelia od kruhu

a od kruhu sa odhliada, akoby ani nejestvoval. Môžeme sformulovať záver, že ak sa dogmatické tvrdenie – čiže také, ktoré sa zamieňa za svoju formu a nepripúšťa inú – dá porovnať s bodom, ktorý ako taký a takpovediac už z definície bude protirečiť každému inému bodu, špekulatívne tvrdenie, naopak, možno porovnať s kruhovitým prvkom, ktorý už svojím tvarom poukazuje na vlastnú logickú a ontologickú spojitosť, čiže s kruhom samotným alebo – po analogickom prenesení – s celistvou Pravdou. Toto porovnanie je možno najlepším vyjadrením rozdielu medzi dogmatickým a špekulatívnym tvrdením.

Je jasné, že vonkajšia a chcená rozpornosť špekulatívnych tvrdení sa môže ukazovať nielen v rámci jednej logicky paradoxnej formule, ako je napríklad védske „*Aham Brahmásmi*“ („Ja som *brahma*“)⁶ alebo al-Halládžovo⁷ „*Ana'l-Hakk*“ („Ja som Pravda“), prípadne Kristove slová týkajúce sa jeho božskosti, ale tým väčšími medzi rôznymi formuláciami, z ktorých každá môže byť sama osebe logicky súdržná. Stretávame sa s tým vo všetkých svätých písnoch, zvlášť v koráne. V tomto zmysle môžeme spomenúť zdanlivý rozpor medzi tvrdením o predestinácii a tvrdením o slobodnej vôli, pričom tieto tvrdenia sú protikladné iba v tom zmysle, že vyjadrujú protikladné aspekty jednej a tej istej skutočnosti. Keď odhliadneme od paradoxných formulácií (či už sú paradoxné samy osebe, alebo vo vzťahu k iným formuláciám), existujú aj teórie, ktoré síce vyjadrujú tú najprisnejšiu ortodoxiu,⁸ ale navonok si pre rôznosť svojich uhlov pohľadu protirečia. Tieto uhly pohľadu pritom nie sú zvolené náhodne alebo bezdôvodne, ale boli spontánne prijaté vďaka skutočnej intelektuálnej originalnosti.

Vráťme sa však k tomu, čo sme povedali o chápaní ideí. Teoretické chápanie by sme mohli porovnať s videním predmetu: rovnako ako pohľad na predmet neukazuje všetky možné aspekty, čiže

---

6 Je to definícia *jogína* podľa védánty. – Prosíme čitateľa, aby mal na pamäti, že slovo *brahma* s malým začiatočným písmenom označuje Najvyššiu Skutočnosť a v slovenčine má podobu nesklonného neutra; *Brahma* ako Stvoriteľ a súčasť posvätej Trojice *Trimurti* (Brahma/Stvoriteľ, Višnu/Udržiavateľ, Šiva/Ničiteľ), je maskulínium, píše sa s veľkým začiatočným písmenom a skloňujeme ho. (Pozn. prekl.)

7 Abú I al-Halládž (858 al. 866 – 922), islamský básnik a mystik perzského pôvodu. Bol vyznávačom súfizmu, žil asketickým spôsobom života. Pre jeho citovaný extatický výrok ho v Bagdade uväznili a popravili. (Pozn. prekl.)

8 Je vari zbytočné podotýkať, že pojem „ortodoxia“ a od neho odvodené výrazy tu neodkazujú na východné (pravoslávne) kresťanstvo, ale na tradičné formy verné Pravde, čiže ortodoxné či pravo-verné. (Pozn. prekl.)

celistvý charakter predmetu, ktorého dokonalé poznanie by znamenalo byť s ním totožný, ani teoretické chápanie nepredstavuje celistvú pravdu, ale naznačuje iba jeden jej aspekt, ktorý môže, ale nemusí byť podstatný.⁹ Chyba by v tomto príklade zodpovedala nesprávne- mu pohľadu na predmet, zatiaľ čo dogmatickú koncepciu by bolo možné porovnať s pohľadom na výlučne jeden aspekt predmetu. Pokiaľ ide o špekulatívnu, teda intelektuálne neohraničenú koncepciu, mohli by sme ju porovnať s neobmedzeným súborom rôznych pohľadov na daný predmet, pohľadov, ktoré predpokladajú schopnosť subjektu presúvať alebo meniť uhol pohľadu, čiže isté stotožnenie sa s priestorovými rozmermi, ktoré ukazujú celistvú povahu predmetu, prinajmenej z hľadiska tvaru, keďže v našom príklade ide práve o toto hľadisko. Pohyb v priestore predstavuje totiž aktívnu účasť na možnostiach priestoru, zatiaľ čo statická rozpriestranosť v priestore (napríklad tvar nášho telesa) je účasťou pasívnou. Od týchto úvah môžeme ľahko prejsť na vyššiu úroveň a hovoriť o „intelektuálnom priestore“, čiže o súhrne kognitívnych možností, ktorý sa v podstate nelíši od božskej Vševedúcnosti, a tiež o „intelektuálnych dimenziách“, ktoré sú „vnútornými“ podobami tejto Vševedúcnosti. Pokiaľ ide o Poznanie prostredníctvom Intelektu, je totožné s dokonalou účasťou subjektu na týchto podobách, čo na fyzickej úrovni znázorňuje práve pohyb. Keď teda hovoríme o chápaní ideí, môžeme rozlíšiť dogmatické chápanie, ktoré sa dá porovnať s videním z jedného uhla pohľadu, a celistvé, špekulatívne chápanie, ktoré môžeme porovnať s neobmedzenou postupnosťou pohľadov na predmet, pohľadov

---

9 V pojednaní proti racionalistickej filozofii hovorí al-Ghazáli o slepcoch, ktorí sa jedného dňa bez toho, aby mali akékoľvek teoretické poznatky o slonoch, ocitli zoči-voči tomuto zvieraťu a ohmatávali rôzne časti jeho tela. Každý si predstavoval zviera na základe tej časti tela, ktorej sa dotkol: prvý slepec ohmatával jeho nohu, takže slon sa podľa neho podobá na veľký stĺp; druhý slepec zasa ohmatával jeho kel, takže slon má byť ako kôl a podobne. Týmto podobenstvom sa al-Ghazáli pokúša poukázať na chybu, ktorá spočíva v uzatváraní toho, čo je univerzálne, do čiastkových pohľadov alebo do izolovaných a výlučných hľadísk. Šrí Rámakršna preberá to isté podobenstvo, aby poukázal na nedostatočnosť dogmatického exkluzivizmu a jeho negatívnych stránok. Rovnakú predstavu by sme mohli vyjadriť ešte lepšie: jedni by pred daným predmetom povedali, že má taký a taký tvar, druhí, že je z tej či onej hmoty, ďalší by tvrdili, že sa ho týka určité číslo alebo že má určitú hmotnosť a pod. – Abú Hámid al-Ghazáli (1058 – 1111), islamský teológ a mystik. Po prekonaní duševnej krízy (1095) sa vzdal majetku a postavenia a ako obyčajný derviš putoval do Jeruzalema, Damasku a Mekky. Schuon naráža na al-Ghazáliho dielo *Vyvrátenie filozofov*, ktoré bolo namierené proti prílišnému racionalizmu filozofie. (Pozn. prekl.)

zodpovedajúcich neobmedzene mnohorakým zmenám uhlu pohľadu. A rovnako ako sú pre pohybujúce sa oko rôzne pohľady na predmet prepojené na základe úplnej spojitosti tohto pohybu, ktorá predstavuje takpovediac určujúcu skutočnosť daného predmetu, aj rôzne aspekty pravdy, nech sa zdajú byť hocako rozporné, pričom implicitne zahŕňajú neobmedzený súbor možných aspektov, v skutočnosti iba opisujú celistvú Pravdu, ktorá tieto aspekty prekračuje a určuje. Zopakujme to, čo sme už povedali: dogmatické tvrdenie zodpovedá bodu, ktorý ako taký a už z definície protirečí každému inému bodu, zatiaľ čo špekulatívna výpoveď je, naopak, tvorená vždy ako kruhový prvok, ktorý samotným svojím tvarom podstatne poukazuje na vlastnú spojitosť a teda aj na celý kruh, čiže na celistvú pravdu.

Vyplýva z toho, že pri špekulatívnej náuke podobu tvrdenia určuje na jednej strane hľadisko a na druhej strane aspekt,¹⁰ zatiaľ čo pri dogmatizme sa podoba tvrdenia zamieňa za určité konkrétne hľadisko a aspekt, čím sa vylučujú všetky ostatné hľadiská a aspekty, ktoré sú rovnako možné.¹¹

---

10 Vzhľadom na vyššie uvedené môžeme povedať, že hľadisko zodpovedá pólu subjektu, toho, kto hľadá, aspekt zasa pólu objektu, čiže ide o aspekty Pravdy. (*Pozn. prekl.*)

11 Anjeli sú intelektu ohraničené na ten alebo onen aspekt Božstva. Anjelský stav je teda akoby transcendentným uhlom pohľadu. Napokon, „intelektuálnosť“ zvierat a okrajovejších druhov pozemského stavu (napríklad rastlín) kozmologicky a na podstatne nižšej úrovni zodpovedá anjelskej intelektuálnosti: jeden rastlinný druh sa od iného v skutočnosti odlišuje iba typom svojho „intelektu“. Inak povedané, celistvá forma alebo skôr celistvá prirodzenosť danej rastliny poukazuje na stav rozjímania alebo poznania jej druhu (samozrejme, tento stav je celkom pasívny). Hovoríme: „jej druh“, lebo jednotlivá rastlina nepredstavuje jednotlivca. Pripomeňme na tomto mieste, že Intelekt odlišujúci sa v tomto ohľade od rozumu ako špecificky ľudskej schopnosti, ktorú nemožno stotožňovať s inteligenciou (ani našou ani iných bytostí), je univerzálny a musí byť prítomný vo všetkom jestvujúcom, nech ide o akúkoľvek úroveň.

II. Obmedzenia exoterizmu

Exoterický uhol pohľadu, ktorý vo vlastnom zmysle slova – aspoň pokiaľ ide o jeho výlučnosť vo vzťahu k vyšším pravdám – existuje iba v monoteistických tradíciách, sa v podstate nelíši od hľadiska najvyššieho individuálneho záujmu, čiže rozšíreného na celý cyklus existencie jednotlivca, nie obmedzeného iba na pozemský život. Exoterická alebo náboženská pravda je teda už z definície obmedzená, a to z dôvodu obmedzenosti svojho účelu, pričom táto obmedzenosť nijakým spôsobom nezasahuje ezoterickú interpretáciu. Daná pravda je totiž súca na ezoterickú interpretáciu vďaka univerzálnosti svojej symboliky, alebo skôr predovšetkým vďaka dvojitej povahe samotného Zjavenia: „vnútornej“ a „vonkajšej“. Dogma je teda obmedzenou ideou a zároveň neobmedzeným symbolom. Aby sme uviedli nejaký príklad, môžeme povedať, že dogma o jedinstve Božej Cirkvi musí vylučovať pravdu, akou je napríklad tá o platnosti iných tradičných¹² ortodoxných foriem. Tradičná idea univerzálnosti nie je vlastne vôbec užitočná pre spásu, ba môže jej byť na škodu, keďže v ľuďoch, ktorí sa nemôžu povzniesť nad toto individuálne hľadisko, by takmer nevyhnutne vyvolala náboženskú ľahostajnosť a tým aj zanedbávanie náboženských povinností, ktorých plnenie je hlavnou podmienkou spásy. Na druhej strane, práve tradičná idea univerzálnosti, idea, ktorá je viac-menej nevyhnutná pre cestu celistvej a nezaujatej Pravdy, nie je o nič menej symbolicky a metafyzicky zahrnutá v dogmatickej alebo teologickej definícii Cirkvi alebo tajomného Tela Kristovho. Keby sme sa chceli vyjadriť jazykom ďalších dvoch monoteistických náboženstiev, judaizmu¹³ a islamu, univerzálna ortodoxia (hinduistická *sanátana dharma*) je tu dogmaticky symbolizovaná v koncepcii „vyvoleného národa“ (*Izrael*) a v koncepcii „podriadenosti“ (*al-islám*).

Je jasné, že „vonkajšie“ ohraničenie dogmy, ohraničenie, ktoré je práve tým, čo jej prepožičiava dogmatický charakter, je celkom oprávnené, keďže individuálne hľadisko, ktorému toto ohraničenie

---

12 Pripomínáme, že Schuonom používané adjektívum „tradičný“ (napr. tradičná forma, svet, civilizácia, umenie, prvok, idea a podobne) odkazuje na to, čo je spojené s Prvotnou Tradíciou. Nejde tu teda o zaužívané použitie tohto slova v zmysle niečoho zvykového, široko rozšíreného. (*Pozn. prekl.*)

13 Ako substantívum používame „judaizmus“, ako adjektívum „židovský“. (*Pozn. prekl.*)

zodpovedá, je na svojej úrovni skutočné. Práve z dôvodu tejto relatívnej skutočnosti individuálne hľadisko môže, ba dokonca musí byť nejakým spôsobom začlenené do každej cesty zameranej na transcenciu. Nie v zmysle svojej prípadnej negatívnosti vo vzťahu k vyššej perspektíve, ale vo svojej ohraničenosti, vyplývajúcej z povahy tohto hľadiska. Z tohto pohľadu exoterizmus alebo skôr forma ako taká už nebude poukazovať na nejakú obmedzenú intelektuálnu perspektívu, ale bude hrať iba úlohu doplňujúceho duchovného prostriedku, pričom tým nijako nebude ovplyvnená transcendentnosť ezoterickej náuky, lebo jej nebude vnucované nijaké ohraničenie z dôvodov individuálnej vhodnosti. Netreba zamieňať rolu exoterického hľadiska s rolou duchovných prostriedkov exoterizmu: exoterické hľadisko je v rámci jedného ľudského vedomia nezlučiteľné s ezoterickým Poznaním, ktoré rozpúšťa toto hľadisko, aby bolo rozpustené v strede, z ktorého vzišlo. Exoterické prostriedky sú však aj naďalej použiteľné, a to dvomi spôsobmi: buď sú intelektuálne prenesené na rovinu ezoterizmu (budú slúžiť ako podpora pre intelektuálnu „aktualizáciu“), alebo fungujú ako regulatív pre individuálnu časť bytosti.

Exoterický aspekt určitej tradície je teda záležitosťou Prozreteľnosti, pričom zďaleka nie je zavrhnúťhodný, ale nevyhnutný, keďže ezoterická cesta – najmä za súčasných podmienok pozemského ľudstva – sa môže týkať iba menšiny a pre väčšinu ľudí niet lepšej veci, ako je bežná cesta spásy. Nie existencia exoterizmu je zavrhnúťhodná, ale skôr jeho invazívna autokratickosť, v kresťanskom svete spôsobená možno najmä úzkoprsoú „presnosťou“ latinského ducha. Táto autokratickosť spôsobuje, že mnohí z tých, ktorí by boli kvalifikovaní pre cestu čistého Poznania, sa nielenže zastavia pri vonkajšej stránke tradície, ale dokonca zavrhnú ezoterizmus, ktorí poznajú iba vďaka predsudkom a prekrúcaniu; prípadne, nenachádzajúc v exoterizme to, čo vyhovuje ich intelektu, vydajú sa na scestie falošných a vykonštruovaných učení, kde chcú nájsť to, čo im exoterizmus neposkytuje a čo sa dokonca cíti oprávnený upierať im.¹⁴

Keď už exoterické hľadisko neoživuje viac vnútorná prítomnosť ezoterizmu, ktorého je vonkajším vyžarovaním a zároveň závojom, musí vyústiť do svojho opaku. Ak totiž náboženstvo popiera metafyzické

---

14 Môžeme si spomenúť na Kristovo prekliatie: „Beda vám, zákonníkom, lebo ste vzali kľúč poznania; sami ste dnu nevošli a tým, čo chceli vojsť, ste zabránili!“ (Evanjelium podľa Lukáša, 11, 52).

a iniciačné¹⁵ skutočnosti a ustrnie v dogmatickej doslovnosti, nevyhnutne vedie k neverectvu: atrofia dogiem spôsobená tým, že sú zba-vené svojho „vnútorného rozmeru“, dopadá na ne zvonku v podobe heretického a ateistického popierania.

*

Prítomnosť ezoterického jadra v špecificky semitskom náboženstve mu zabezpečuje normálny rozvoj a najvyššiu možnú stabilitu. Toto jadro vôbec nie je časťou (ani nejakou vnútornou) exoterizmu, naopak, predstavuje rozmer, ktorý je od exoterizmu takmer nezávislý.¹⁶ Ak je tento rozmer či toto jadro neprítomné, čo sa môže stať len za celkom abnormálnych, aj keď kozmologicky nevyhnutných okolností, tradičná stavba je podkopaná, čiastočne sa dokonca rúca a napokon je redukovaná na svoju celkom vonkajšiu stránku, teda doslovnosť a sentimentálnosť.¹⁷ Najhmatateľnejšími kritériami tohto úpadku je na jednej strane neznalosť, ba dokonca popieranie metafyzickej a iniciačnej exegézy, čiže „mystického“ významu Písíem, aj keď táto exegéza je hlboko spojená s intelektuálnosťou danej tradičnej formy; na druhej strane je to zavrnutie posvätného umenia,¹⁸ čiže inšpirovaných a symbolických foriem, prostredníctvom ktorých vyžaruje

-
- 15 Franc. „initiatiques“. V súlade s našimi predchádzajúcimi prekladmi dvoch kníh Reného Guénona používame v slovenčine adjektívum „iniciačný“, resp. ako substantívum slovo „zasvätenec“. Významovo sú tieto výrazy rovnocenné. (Pozn. prekl.)
- 16 Pokiaľ ide o islamskú tradíciu, môžeme citovať nasledujúcu úvahu jedného indického muslimského princa: „Väčšina nemuslimov a aj veľa muslimov, ktorí boli formovaní v európskej kultúrnej atmosfére, vôbec nevie o tomto zvláštnom prvku islamu, ktorý je jeho jadrom a stredom, ktorý dáva skutočný život a silu jeho vonkajším formám a aktivitám a ktorý si – vďaka univerzálnosti svojho obsahu – môže naozaj brať za svedka disciplíny iných náboženstiev“ (Nawab A. Hydari Hydar Nawaz Jung Bahadur vo svojom predslove k *Studies in Tasawwuf* od Khaju Khana).
- 17 Stadiaľto pochádza čoraz silnejšia prevaha „literatúry“ v pejoratívnom zmysle slova nad skutočnou intelektuálnosťou na jednej strane a nad ozajstnou zbožnosťou na druhej strane. Rovnako stadiaľto pochádza prehnaná dôležitosť, ktorú pripisujeme všemožnej a viac-menej bezcennej aktivite, ktorá vždy starostlivo zanedbáva „to jediné dôležité“. – Poznamenajme, že po francúzsky sa doslovnosť povie „littéralisme“. Je to teda ono biblické uprednostňovanie litery pred duchom. (Pozn. prekl.)
- 18 Výraz „art sacré“ prekladáme ako „posvätné umenie“. Podobne sme pri prekladoch Reného Guénona výraz „science sacrée“ prekladali ako „posvätná“, prípadne „svätá veda“. Pozri René Guénon, *Človek a jeho naplnenie podľa védánty/Východná metafyzika*, Hronka, Bratislava 2015 a *Symbolika križa*, Hronka, Bratislava 2016. (Pozn. prekl.)